

# Критерії, показники та рівні сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури

Самсутіна Н.М.

Бердянський державний педагогічний університет

## Анотація:

З'ясовано структурні компоненти професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-практичний. Використані такі методи наукового пізнання, як аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація. Визначено критерії та рівні сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Виявлено, що високий рівень сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури характеризується наявністю мотивації до виконання професійних функцій учителя фізичної культури; ґрунтовних знань, необхідних для виконання професійних функцій учителя фізичної культури; високого рівня загальної фізичної підготовленості, яскраво виражених спеціальних рухових умінь та навичок.

**Самсутіна Н.М. Критерии, показатели и уровни сформованности профессиональных функциональных компетентностей будущих учителей физической культуры.** Выявлены структурные компоненты профессиональных функциональных компетентностей будущих учителей физической культуры: мотивационный, когнитивный и деятельностно-практический. Используются такие методы научного познания, как анализ психолого-педагогической и методической литературы, синтез, сравнение, обобщение, конкретизация, классификация, систематизация. Определены критерии и уровни сформованности профессиональных функциональных компетентностей будущих учителей физической культуры. Выявлено, что высокий уровень сформованности профессиональных функциональных компетентностей будущих учителей физической культуры характеризуется наличием мотивации к выполнению профессиональных функций учителя физической культуры; фундаментальных знаний, необходимых для выполнения профессиональных функций учителя физической культуры, высокого уровня общей физической подготовленности, ярко выраженных специальных умений и навыков.

**Samsutina N.M. Criteria, indicators and levels of formed professional functional competences of future teachers of physical culture.** It is shown the structural components of the functional competence of professional teachers of physical education: motivational, cognitive and action-practical. We used the following methods of scientific knowledge, as the analysis of psychological, educational and methodological literature, synthesis, comparison, generalization, specification, classification, ordering. Criteria and levels of occupational functional competence of future teachers of physical education. It is determined that the high level of professional formation of the functional competence of future teachers of physical culture is characterized by the motivation to perform professional functions of a teacher of physical culture, fundamental knowledge required to perform professional functions of a teacher of physical culture, a high level of general physical fitness, pronounced specific motor abilities and skills.

## Ключові слова:

структура, компоненти, критерії, показники, рівні, професійний, функціональний, компетентність, учитель, фізична культура.

структура, компоненти, критерии, показатели, уровни, профессиональный, функциональный, компетентность, учитель, физическая культура.

structure, components, criteria, indicators, levels, professional, functional, competence, teacher, physical culture.

## Вступ.

Погіршення стану здоров'я підростаючого покоління підвищило вимоги до підготовки висококваліфікованих учителів фізичної культури, які мають сприяти формуванню традицій і культури здорового способу життя, престижу здоров'я, залученню учнів до активних занять фізичною культурою.

Н.В. Москаленко зазначає, що "розвиток сфери фізичної культури і спорту в значній мірі обумовлюється діяльністю висококваліфікованих кадрів" [5, с. 137]. Автор вважає, що "фізичне виховання в школі є складовою частиною навчально-виховного процесу" [5, с. 137]. На думку Н.В. Москаленко, "забезпечити таку організацію фізкультурно-спортивної роботи, яка відповідала б вимогам сьогодення, може вчитель, який впевнено володіє сучасною психолого-педагогічною теорією і технологією професійної діяльності" [5, с. 137].

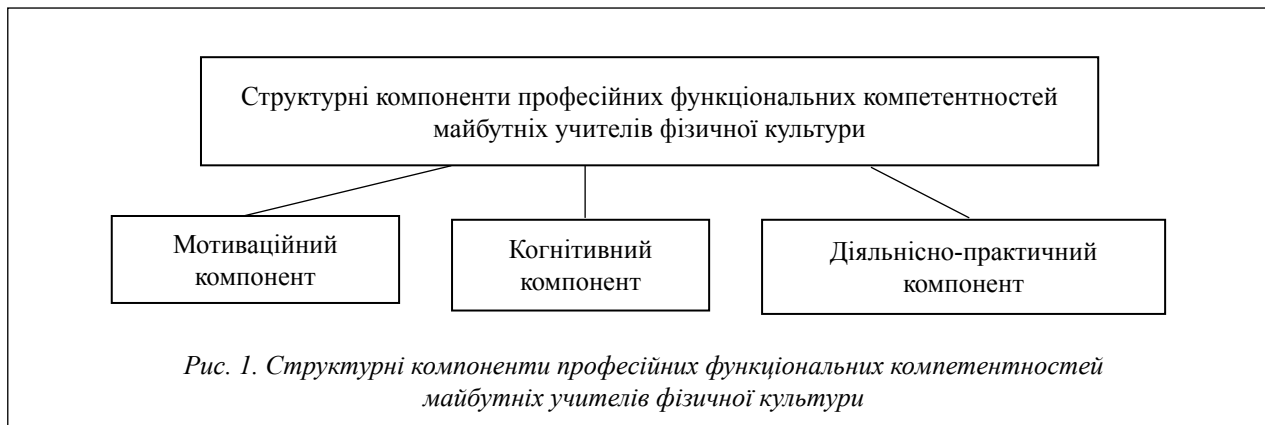
Аналіз наукової літератури свідчить про те, що в педагогічній теорії визначено психологічні, соціальні, здоров'язбережувальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні та інші професійні компетентності учителя.

К.Б. Віаніс-Трофименко та Г.В. Лісовенко вважають, що "сучасні науковці серед ключових компонентів професійної компетентності віддають значну перевагу автономізаційній компетентності та моральній компетентності при цьому, визначають особистісні якості вчи-

теля як неодмінну складову поняття професійної компетентності вчителя" [1, с. 13]. Автори зазначають, що "ці позиції дають змогу констатувати, що сучасному вчителю для продуктивного виконання професійних обов'язків необхідна розвинута здатність до саморозвитку, потреба у творчій діяльності, самовизначенні, самоосвіті, конкурентоспроможності (автономізаційна компетентність)" [1, с. 13].

А.В. Забора визначив такі компетентності учителя, як компетентності саморозвитку і самоосвіти та інші [3, с. 40]. Автор вважає, що "соціальні, пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у суспільному житті; полікультурні, що стосуються взаємоповаги до мови, релігії, культури інших людей; комунікативні, що передбачають опанування усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами; інформаційні групи передбачають оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, оволодіння учнями інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію; саморозвитку і самоосвіти, що пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатися як у професійному відношенні, так і в особистому і суспільному житті; компетентності, що реалізуються у прагненні й здатності до раціональної продуктивної творчої діяльності" [3, с. 40].

А.К. Маркова окрім соціальної компетентності виділяє спеціальну компетентність – володіння влас-



тиво професійною діяльністю на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну компетентність – уміння здійснювати спільну професійну діяльність, співробітничати, а також нести соціальну відповідальність за результати своєї праці; особистісну компетентність – володіння способами особистісного самовираження й саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості; індивідуальну компетентність – володіння способами самореалізації й розвитку індивідуальності в рамках професії, готовність до професійно-особистісного росту, самоорганізації й самореабілітації; компетентність учителя в області здоров'я [4, с. 113].

Н.П. Волкова вважає, що “здоров’язбережувальна компетентність позначає характеристики, спрямовані на збереження фізичного (навички раціонального харчування, рухової активності, санітарно-гігієнічні навички, режим праці та відпочинку), соціального (навички ефективного спілкування, співчуття, розв’язування конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва), психічного (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, навички самоконтролю, мотивація успіху та тренування волі)” [2, с. 274].

В.Г. Омеляненко зазначає, що “вчителю фізичної культури належить важлива соціальна функція в передачі знань і умінь здоров’язбереження, тому формування здоров’язбережувальної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури є необхідною та обов’язковою компонентою його біологічної підготовки” [6, с. 127].

На підставі теоретичного аналізу та власного досвіду, професійні функціональні компетентності майбутніх учителів фізичної культури розглядаються нами як інтегративні характеристики особистісних і професійних якостей студентів вищих навчальних закладів, які дозволяють їм реалізовувати загальнопедагогічні (навчальну, виховну, організаційну, розвивальну, планувальну, контрольну, комунікативну, дослідницьку) та специфічні (функцію допомоги та страхівки при виконанні учнями фізичних вправ, здоров’язбережувальну, профілактичну та суддівську) функції вчителя фізичної культури у майбутній педагогічній діяльності в загаль-

ноосвітньому навчальному закладі.

Роботу виконано за планом науково-дослідної роботи Бердянського державного педагогічного університету.

**Мета, завдання роботи, матеріал і методи.**

*Метою дослідження* було визначення критеріїв сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури.

*Основні завдання дослідження:*

1. Провести аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури щодо з’ясування структурних компонентів професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури.
2. Визначити критерії сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури.

*Методи дослідження.*

Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань були використані такі методи наукового пізнання, як аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація.

**Результати дослідження.**

Теоретичний аналіз наукових джерел та власний досвід показали, що професійні функціональні компетентності учителя фізичної культури мають у своїй структурі спільні компоненти, які включають мотивацію до виконання професійних функцій учителя фізичної культури, систему знань, рівень загальної та спеціальної фізичної підготовленості, а також навички, необхідні для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій.

Тому основними структурними компонентами професійних функціональних компетентностей учителя фізичної культури нами визначено такі, як мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-практичний (рис. 1).

Мотиваційний компонент професійних функціональних компетентностей учителя фізичної культури характеризується показником, який свідчить про наявність у студентів мотивації до виконання професійних функцій учителя фізичної культури.

Критерієм сформованості мотиваційного компоненту професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури є ступінь сформованості мотивації студентів до виконання професійних функцій.

Когнітивний компонент професійних функціональних компетентностей учителя фізичної культури характеризується показником, який свідчить про наявність у студентів знань, необхідних для виконання професійних функцій учителя фізичної культури.

На нашу думку, студент повинен оволодіти знаннями про значення і вплив фізкультурних занять на організм людини та її особистість; знаннями про значення фізичної культури для зміцнення здоров'я; знаннями про різноманітні форми занять з фізичного виховання; знаннями про методики розвитку фізичних якостей; знаннями про запобігання травматизму на уроках фізичної культури; знаннями про сучасні здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні школярів; знаннями про здоров'я і здоровий спосіб життя; знаннями про правила суддівства змагань з різних видів спорту.

Критерієм сформованості когнітивного компоненту професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури є ступінь оволодіння студентами знаннями, необхідними для виконання професійних функцій учителя фізичної культури.

Діяльнісно-практичний компонент професійних функціональних компетентностей учителя фізичної культури характеризується показником, який свідчить про наявність у студентів загальної фізичної підготовленості, спеціальних рухових умінь та навичок, умінь та навичок, необхідних для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури.

Критерієм сформованості діяльнісно-практичного компоненту професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури є рівень загальної фізичної підготовленості студентів, ступінь сформованості спеціальних рухових умінь та навичок студентів, ступінь сформованості належних умінь та навичок студентів, необхідних для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури.

Загальна фізична підготовленість майбутніх учителів фізичної культури характеризується розвитком фізичних якостей, до яких віднесено витривалість, силу, швидкість, спритність, гнучкість, та сформованістю прикладних навичок з плавання.

До спеціальних рухових умінь та навичок нами віднесено виконання основних гімнастичних вправ, які включають акробатичні та загальнорозвиваючі вправи, опорні стрибки, вправи на брусах і вправи на перекладині.

Нами визначено, що високий рівень сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахо-

вої підготовки характеризується наявністю у студентів яскраво вираженої мотивації до виконання професійних функцій учителя фізичної культури; ґрунтовних знань, необхідних для виконання професійних функцій учителя фізичної культури; високого рівня загальної фізичної підготовленості, яскраво виражених спеціальних рухових умінь та навичок. Студенти не відчувають труднощів у застосуванні на практиці належних умінь та навичок, необхідних для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури.

Середній рівень сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки характеризується наявністю у студентів вираженої мотивації до виконання професійних функцій учителя фізичної культури; обмежених знань, необхідних для виконання професійних функцій учителя фізичної культури; середнім рівнем загальної фізичної підготовленості, вираженими спеціальними руховими вміннями та навичками. Студенти відчувають складність у застосуванні на практиці належних умінь та навичок, необхідних для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури.

Низький рівень сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки характеризується відсутністю у студентів мотивації до виконання професійних функцій учителя фізичної культури; відсутністю знань, необхідних для виконання загальнопедагогічних та специфічних функцій учителя фізичної культури; низьким рівнем загальної фізичної підготовленості та відсутністю спеціальних рухових умінь та навичок. Належні вміння та навички, необхідні для виконання загальнопедагогічних і специфічних функцій учителя фізичної культури, не артикульовані, чому й виникають труднощі у їх застосуванні на практиці.

#### **Висновки.**

Таким чином, з'ясовано структурні компоненти професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, до яких віднесено: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-практичний. Визначено критерії, показники та рівні сформованості компонентів професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у процесі фахової підготовки.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці та застосуванні мультимедійних навчальних засобів для підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

**Література:**

1. Віаніс-Трофименко К.Б., Лісовенко Г.В. Підвищення професійної компетентності педагога, Х.: Основа, 2007, 176 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка, К.: Академвидав, 2007, С. 467–489.
3. Забора А.В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання” і “Гімнастика з методикою викладання”: дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту, Х., 2004, 197 с.
4. Маркова А.К. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования, Завуч, 2001, № 4, С. 113–126.
5. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодших школярів, Дніпропетровськ: Інновація, 2007, 252 с.
6. Омеляненко В.Г. Здоров'язберігаюча компетентність вчителя фізичної культури, Професійні компетенції та компетентності вчителя, Тернопіль: Вид-во ТНПУ м. В. Гнатюка, 2006, С. 127–130.

**Информация об авторе:**

**Самсутина Наталья Михайловна**  
samsutina@yandex.ua

Бердянский государственный педагогический университет  
ул. Шмидта, 4, г. Бердянск, 71100, Украина.

Поступила в редакцию 05.06.2012г.

**References**

1. Vianis-Trofimenko K.B., Lisovenko G.V. *Pidvishchennia profesijnoyi kompetentnosti pedagoga* [Rising up of professional competence of teacher], Kharkov, Basis, 2007, 176 p.
2. Volkova N.P. *Pedagogika* [Pedagogy], Kiev, Academpubl., 2007, pp. 467–489.
3. Zabora A.V. *Formuvannia znan' i navichok majbutnikh vchiteliv fizichnoyi kul'turi v procesi vivchennia disciplin "Teoriia i metodika fizichnogo vikhovannia" i "Gimnastika z metodikoju vikladannia"* [Forming of knowledge and abilities of future teachers of physical culture in the process of teaching disciplines “Theory and methodic of physical education” and “Gymnastic with methodic of teaching”], Cand. Diss., Kharkov, 2004, 197 p.
4. Markova A.K. *Zavuch* [Principal], 2001, vol. 4, pp. 113–126.
5. Moskalenko N.V. *Fizichne vikhovannia molodshikh shkolariv* [Physical education of junior schoolchildren], Dnepropetrovsk, Innovation, 2007, 252 p.
6. Omel'ianenko V.G. *Profesijni kompetencyi ta kompetentnosti vchitelia* [Professional competence and competence of teacher], Ternopol, TNPU Publ., 2006, pp. 127–130.

**Information about the author:**

**Samsutina N.M.**

samsutina@yandex.ua

Berdyansk State Pedagogical University  
Schmidt street, 4, Berdyansk, 71100, Ukraine.

Came to edition 05.06.2012.